

Fiqhī and Legal Foundations of Criminal Policy Against Tax Crimes

Abdolvahab Karimi¹, Mohsen Malekafzali Ardakani², and
Gholamreza Peyvandi³

1. PhD Student in Criminal Law and Criminology, Higher Education Complex for Islamic Humanities, Al-Mustafa International University, Qom, Iran. Email: karimi.wahab@gmail.com
2. *Corresponding Author*, Full Professor, Department of Law, Faculty of Law and Political Sciences, Higher Education Complex for Islamic Humanities, Al-Mustafa International University, Qom, Iran. Email: malekafzali@miu.ac.ir
3. Assistant Professor, Faculty of Fiqh and Law, Research Institute for Islamic Culture and Thought, Qom, Iran. Email: pyvandi@yahoo.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received
21 August 2023
Received in revised form
23 September 2023
Accepted
24 October 2023
Available online
22 June 2025

Keywords:
foundations,
criminal policy,
tax crimes,
legitimacy,
social justice

ABSTRACT

One of the most effective methods for combating prevalent tax crimes is the logical and convincing explication of the foundations that legitimize criminal policy in response to these crimes, so that people become persuaded that the government, based on legal and religious principles, has the right to resort to various forms of criminal policy against perpetrators of tax crimes; thus, citizens should not imagine that the government, through the weapon of criminal policies, unjustly appropriates and seizes a portion of their assets by abusing force. In this research, the foundations that legitimize criminal policy against tax crimes are examined based on fiqhī and legal sources, and it addresses the question of which evidence obligates citizens to pay a portion of their income to the government in the form of taxes. The aim of the research is to prevent tax crimes by convincing citizens of the legitimacy and religious validity of these policies and encouraging obedience to them. The findings of the research indicate that criminal policy in combating tax crimes is founded on multiple and robust bases that effectively prove the legitimacy and righteousness of adopting this type of policy in response to tax crimes.

Cite this article: Karimi, A., Malekafzali Ardakani, M., & Peyvandi, G. (2025). Fiqhī and Legal Foundations of Criminal Policy Against Tax Crimes. *Studies of Islamic Jurisprudence and Basis of Law*, 19(1), 117-140. <http://doi.org/10.22034/fvh.2023.16738.1820>

© The Author(s). Publisher: Al-Mustafa International University.
DOI: <http://doi.org/10.22034/fvh.2023.16738.1820>

Introduction

Contemporary tax systems face a significant challenge in the rise of tax-related offenses and the proliferation of negative public perceptions regarding the legitimacy of taxation and its associated criminal policies. A primary factor contributing to such crimes is the failure to provide a logically coherent and persuasive theoretical framework that legitimizes the state's authority to levy taxes and to implement punitive measures against evasion. In religious societies, many citizens recognize their duty to pay religious taxes, such as *khums* and *zakāt*, yet perceive governmental taxation as illegitimate due to misunderstanding or misinformation. They often view state taxes as an unjust expropriation or usurpation (*ghaṣb*) of private property enforced through coercion and macro-level criminal sanctions. This misconception not only leads to widespread tax evasion through fraudulent declarations and other schemes but also diminishes the social stigma (*qabḥ*) attached to such crimes, which may even be perceived as a mark of shrewdness. To combat these offenses effectively, punitive legislation alone is insufficient. It is imperative to articulate the theoretical foundations that legitimize both the act of taxation and the state's right to criminalize (*jurm-angārī*) and penalize non-compliance. A well-reasoned explanation will persuade citizens of the state's right to tax and to employ criminal policy against offenders, thereby fostering a societal consensus that these offenses are as reprehensible as traditional crimes and helping to institutionalize a culture of tax compliance. This study addresses a notable gap in the existing literature by providing an independent analysis of this specific issue.

Methodology

This study employs a descriptive-analytical methodology. Data was collected through a comprehensive review of library resources, with a focus on authoritative academic, legal, and Islamic jurisprudential (*fiqhī*) literature. The collected materials were then subjected to a rigorous and systematic critical analysis to identify and articulate the foundational principles underpinning criminal policy related to taxation.

Findings

The research demonstrates that the criminal policy against tax offenses is grounded in multiple, robust legal and religious (*sharʿī*) foundations that validate both the collection of taxes and the necessity of punitive measures against evasion. The key legitimizing principles are:

1. **Upholding Social Justice (ʿAdālat al-Ijtīmāʿiyyah):** Taxation serves as a vital instrument for the equitable redistribution of wealth, the reduction of class disparities, and the financing of public goods and services, thereby contributing to the realization of social justice.

2. **Preserving the State's Integrity and Authority (*Hifẓ al-Niẓām*):** Tax revenue strengthens the state's economic foundation, which is essential for maintaining its authority, stability, and sovereignty.
3. **Enabling Governmental Functions:** The state is tasked with essential duties, including ensuring national security, developing economic infrastructure, and implementing development programs, none of which are feasible without a consistent stream of tax revenue.
4. **The Government's Entitlement to a Share of Economic Profits:** The state provides the security, infrastructure, and stable environment that enable citizens to engage in profitable economic activities. It is, therefore, a stakeholder entitled to a share of the profits generated within this framework.
5. **Securing Sustainable State Revenue:** Unlike volatile income sources, taxation provides a stable and reliable revenue stream for funding administrative, public, and social expenditures, playing a crucial role in national economic stability.

The study also found a significant lack of public awareness regarding these legitimizing principles, which directly contributes to the high incidence of tax crimes. It is therefore recommended that criminal policymakers look beyond traditional penalties (e.g., fines, imprisonment, deprivation of social rights) and incorporate alternative sanctions. Specifically, educational and probationary programs for tax offenders should be implemented to acquaint them with these foundational principles and persuade them of the legitimacy of both taxation and the state's criminal policy in this domain.

Conclusion

This research yields two primary conclusions. First, a purely coercive strategy against tax crimes, implemented without public persuasion, is neither sustainable nor effective as a long-term solution. To institutionalize a robust "culture of tax compliance" and prevent offenses, the principles that legitimize taxation and its associated criminal policy must be systematically and continuously communicated to the public via media and educational platforms. Second, in formulating criminal policy, legislators must augment traditional penalties with alternative sanctions. The integration of probationary and educational courses can serve as a more effective instrument for reforming offender attitudes. Participation in such programs can persuade individuals of the necessity of paying taxes and the legitimacy of punitive responses, thereby reducing recidivism and fostering a societal consensus that tax evasion is a morally reprehensible (*qabīḥ*) act, on par with traditional common law crimes.

Author Contributions: This article is extracted from my doctoral dissertation titled "The Penal Policy of Islam and Afghanistan Regarding Tax Crimes." My esteemed advisors, Dr. Mohsen Malek Afzali and Dr. Gholam Reza Peyvandi, served as my supervisor and consultant, respectively, for this dissertation. As this article is derived from the aforementioned dissertation, these two distinguished professors have made significant contributions to its preparation in the following two stages: First: Providing guidance, critiques, and suggestions for substantive and formal revisions during the writing of the dissertation. Second: Providing guidance, critiques, and suggestions for substantive and formal revisions after the article was extracted and submitted to them for their review.

Data Availability Statement: Not Applicable.

Acknowledgements: I extend my sincere gratitude to all the respected officials and staff of this scholarly research journal, particularly its honorable director, Dr. Ruhollah Saeidi Fazel; its esteemed editor-in-chief, Dr. Karim Abdollahinejad; the respected assessors and reviewers of this article; the translator of the abstract; and its editor. I also express my gratitude to my supervisor and consultant.

Ethical Considerations: The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and misconduct.

Funding: This article has not received financial support from any organization or institution.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

Declaration of Generative AI and AI-assisted technologies in the writing process: I have not utilized artificial intelligence in the writing of this article.

مبانی فقهی و حقوقی سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی

عبد الوهاب کریمی^۱، محسن ملک‌افضلی اردکانی^۲، و غلامرضا پیوندی^۳

۱. دانشجوی دکتری رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، مجتمع آموزش عالی علوم انسانی اسلامی، جامعة المصطفی العالمیه، قم، ایران.
ایمانه: karimi.wahab@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، استاد تمام گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، مجتمع آموزش عالی علوم انسانی، جامعة المصطفی العالمیه، قم، ایران.
ایمانه: malekafzali@miu.ac.ir

۳. استادیار دانشکده فقه و حقوق و مدیر گروه فقه و حقوق، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، قم، ایران. ایمانه: pyvandi@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۳۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۷/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۰۱

کلیدواژه‌ها:

مبانی،

سیاست کیفری،

جرایم مالیاتی،

مشروعیت،

عدالت اجتماعی

یکی از مؤثرترین شیوه‌ها برای مبارزه با جرایم شایع مالیاتی، تبیین منطقی و قانع‌کننده مبانی مشروعیت‌بخش سیاست کیفری در قبال این جرایم است تا مردم متقاعد شوند که دولت بر اساس اصول و مبانی حقوقی و دینی، حق دارد، در مقابل مرتکبان جرایم مالیاتی، متوسل به انواع سیاست کیفری شود؛ لذا شهروندان تصور نکنند که حکومت با حربه سیاست‌های کیفری، بخشی از دارایی آن‌ها را به ناحق و با سوءاستفاده از زور تملک و تصاحب می‌کند. در این تحقیق، مبانی مشروعیت‌بخش سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی، بر اساس منابع فقهی و حقوقی، بررسی می‌شود و به این سؤال پاسخ داده می‌شود که بر اساس کدام ادله، شهروندان ملزم‌اند بخشی از درآمد خود را در قالب مالیات به دولت بپردازند. هدف از تحقیق، پیشگیری جرایم مالیاتی از طریق اقناع شهروندان به مشروعیت و اعتبار دینی این سیاست‌ها و فرمان‌پذیری از آن‌ها است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که سیاست کیفری در مبارزه با جرایم مالیاتی بر مبانی متعدد و محکمی استوار است که مشروعیت و حقانیت اتخاذ این نوع سیاست را در مقابل جرایم مالیاتی به‌خوبی اثبات می‌کند.

استناد: کریمی، عبد الوهاب؛ ملک‌افضلی اردکانی، محسن؛ و پیوندی، غلامرضا (۱۴۰۴). مبانی فقهی و حقوقی سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی. *مطالعات فقه اسلامی و مباحث حقوقی*، ۱۹(۱)، ۱۱۷-۱۴۰.

<https://doi.org/10.22034/fvh.2023.16738.1820>

مقدمه

از جمله مباحث مهم در حوزه حقوق کیفری، بررسی بنیان‌های نظری فقهی و حقوقی سیاست کیفری در قبال جرایم مالیاتی است که الزام‌آوری و اطاعت از قواعد حقوقی و سیاست کیفری را به صورت مستدل و منطقی اثبات می‌کند و شهروندان را به فرمان‌پذیری از این سیاست‌ها و خودداری از سرپیچی آن‌ها وادار می‌نماید و به تدابیر کلان کیفری در برابر جرایم مالیاتی اعتبار و مشروعیت می‌بخشد. ضرورت و اهمیت بررسی این موضوع به توجه به این نکته مضاعف می‌شود که جرایم مالیاتی از جمله شایع‌ترین جرایم در همه کشورهای است. اکثر شهروندان احساس می‌کنند که دولت با توسل به زور و درپیش گرفتن سیاست کیفری در قبال جرایم مالیاتی به ناحق بخشی از دارایی آنان را به نام مالیات، تملک و غصب می‌کند و اخذ مالیات، مخصوصاً گرفتن مالیات حکومتی و اتخاذ سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی یعنی جرم‌انگاری رفتارهای ضد مالیاتی و پیش‌بینی پاسخ‌های کیفری در برابر آن‌ها را ظالمانه می‌انگارند. به همین دلیل، بیشتر شهروندان ارتکاب جرایم مالیاتی را برخلاف جرایم طبیعی و سنتی، امر قبیح و موجب تنزل شخصیت و پایگاه اجتماعی مرتکب، نمی‌شمارند، بلکه این عمل را نشانه زرنگی و هوشمندی شخص تلقی می‌کنند. افراد مذهبی بسیاری، خمس و زکات را پرداخت می‌کنند، ولی مالیات نمی‌پردازند و اظهارنامه‌های خلاف واقع ارائه می‌دهند.

بنابراین، یکی از ادله شیوع جرایم مالیاتی، عدم تبیین مستدل و منطقی مبانی سیاست کیفری در دو بخش جرم‌انگاری و پاسخ‌های کیفری، برای شهروندان است. برای مبارزه مؤثر با این جرایم، ضروری است که مبانی این سیاست، به صورت مستدل از طریق رسانه‌ها، مطبوعات و تدابیر کیفری چون آموزش مبانی این سیاست‌ها برای مرتکبان این جرایم، در قالب مجازات‌های جایگزین زندان، برای مردم تبیین شود تا آنان متقاعد و قانع شوند که پرداخت مالیات امر عادلانه است و دولت بر اساس اصول و مبانی حقوقی و دینی، حق دارد که در مقابل مرتکبان این جرایم، انواع سیاست کیفری ضروری را در پیش گیرد و در نتیجه تصور نادرست به نام مشروع بودن این سیاست‌ها زده شود و با این اقناع، فرهنگ پرداخت مالیات، در میان مردم نهادینه شود.

افزون‌براین، تا آنجایی که نویسنده بررسی کرده، در این موضوع خاص تاکنون پژوهش کافی نشده است و هرچند برخی مبانی مشروعیت اخذ مالیات را شهید مطهری زیر عنوان مبانی اولیه حقوق اسلامی در کتاب بیست گفتار بحث کرده و نیز عباس مخلص، برخی مبانی را در مجله فقه (۱۳۷۴)، شماره ۳، زیر عنوان مشروعیت اخذ مالیات حکومتی بررسی نموده، ولی در هیچ منبعی همه مبانی زیر عنوان فوق در مقاله یا کتابی واکاوی نشده است.

این مقاله می‌کوشد بعد از تبیین مفاهیم اصلی و تفاوت آن با مفاهیم مرتبط، مبانی مشروعیت بخش سیاست‌های کیفری در قبال جرایم مالیاتی را بر اساس منابع حقوقی و فقهی (یعنی آیات، روایات و عقل) بررسی کند. مبانی مورد بحث، مشروعیت سیاست کیفری و به تبع مشروعیت اخذ مالیات را اثبات می‌کند و نیز به این سؤال اصلی پاسخ می‌دهد که بر اساس کدام ادله شهروندان ملزم هستند که بخشی از درآمد

مشروع خود را که حاصل دسترنج و زحمات شبانه‌روزی آنان است، در قالب مالیات به دولت بپردازند و در غیر این صورت، با حربه سیاست کیفری مواجه خواهند شد.

مفهوم مبانی و سیاست کیفری

مینا (Base) در لغت به معنای پایه، بنیان و اساس آمده است (دهخدا، ۱۳۹۰، ج. ۲، ص. ۲۵۷۷). آنچه یک نظر، باور و غیره بر آن نهاده می‌شود؛ اصل زیربنایی، اساس، نقطه آغازین، توجیه یا دلیل برای یک موضوع (Hornby, 1987, p.341). در اصطلاح به بنیان‌های نظری گفته می‌شود که الزام‌آوری و اطاعت از قواعد و نظام حقوقی را به صورت مستدل و منطقی اثبات می‌کند (منصورآبادی و ریاحی، ۱۳۹۱، ص. ۱۱). مبانی سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی، شهروندان را به فرمان‌پذیری از این سیاست‌ها و خودداری از سرپیچی از آن‌ها وادار می‌کند و موجب می‌شود که آنان از درون خود را ملزم به اطاعت از این سیاست‌ها بدانند؛ زیرا مبانی به چرایی الزام‌آور بودن قواعد حقوقی و در نتیجه به اعتبار و مشروعیت قواعد و نظام حقوقی پاسخ قانع‌کننده‌ای ارائه می‌دهد (منصورآبادی و ریاحی، ۱۳۹۱، صص. ۱۱ و ۱۲).

اصطلاح «سیاست کیفری» (Penal policy) از دو کلمه «سیاست» و «کیفر» تشکیل یافته است. تبیین صحیح این مفهوم، مستلزم توضیح این دو واژه تشکیل‌دهنده آن است. واژه «سیاست» در لغت در سه معنا استعمال شده است. نخست، «اداره کشور» (state administration) که از آن به پاس داشتن ملک، حکمراندن بر رعیت، اداره کردن امور مملکت، حکومت و ریاست تعبیر شده است (دهخدا، ۱۳۹۰، ج. ۲، ص. ۱۷۳۵). دوم، به معنای مجازات (Punishment)، عقوبت و تنبیه کردن (دهخدا، ۱۳۹۰، ج. ۲، ص. ۱۴۹۳) به کار رفته است. سوم، به معنای تدبیر (Policy) مصلحت و دوراندیشی (دهخدا، ۱۳۹۰، ج. ۲، ص. ۱۷۳۵) استعمال شده است که در این حالت واژه سیاست غالباً به شکل اضافی مانند سیاست کیفری، سیاست اقتصادی، سیاست فرهنگی و غیره به کار می‌رود.

مقصود از کلمه سیاست در ترکیب‌های اضافی مانند سیاست کیفری، سیاست جنایی و غیره، همان معنای سوم آن است (اردبیلی، ۱۳۹۷، ص. ۴۹). بر اساس این معنا، سیاست یک نوع چاره‌اندیشی و تدبیر است که برای حل مشکلات اجتماعی و رسیدن به اهداف خاصی طراحی می‌شود. اندیشمندان، سیاست به معنای سوم را به بیان‌های مختلف تعریف کرده‌اند، از جمله سیاست «تدوین راه‌حل عملی برای حل مشکل خاص اجتماعی یا برای دستیابی به هدف ویژه است». (اشتریان، ۱۳۸۱، ص. ۵۱). «راه‌حل حکومت برای حل مسائل عمومی است». (دانایی‌فرد، ۱۳۹۱، ص. ۱۱۷). سیاست «مجموعه اقدامات هدفمند و نسبتاً پایدار واقعی هر حکومتی است که رفع مشکلی را، بهبود عملی را و بهره‌گیری از فرصتی را نشانه می‌رود». (دانایی‌فرد، ۱۳۹۱، ص. ۱۱۷).

«کیفری» دارای «یای» نسبت، منسوب به کیفر است. کیفر به معنای مجازات، جزا، پاداش و جزای عمل آمده است (دهخدا، ۱۳۹۰، ج. ۲، ص. ۲۳۸۲). حقوق‌دانان مجازات را به بیان‌های مختلف تعریف کرده است مانند «مجازات رنج و تعبی است که بر مرتکب جرم اعمال می‌شود». (علی‌آبادی، ۱۳۸۵، ج. ۲، ص. ۳). «مجازات اقدام سرکوبگرانه قانونی است و قاضی متهمی را به آن محکوم می‌کند که مسئولیت جزایی او

در برابر عمل مجرمانه ثابت شده است». (ابوعامر، ۱۹۹۶، ص. ۴۷۰). عبارت سیاست کیفری از لحاظ لغوی به معنای اداره کردن امور بزهکاری از رهگذر کیفر است (مقدسی، ۱۳۹۰، ص. ۲۲).

در اصطلاح، سیاست کیفری به بیان‌های مختلف تعریف شده‌اند مانند سیاست کیفری به تدبیر و چاره‌اندیشی برای کیفر و به اجرا گذاشتن نهادهای مختلف حقوق جزا برای کنترل جرم گفته می‌شود. اولین چاره‌اندیشی جوامع از دیرباز، به‌کارگیری ارعاب و قوه قهرآمیز بوده است (نجفی ابرنآبادی، ۱۳۹۱، ص. ۲۴۷). انسلم فون فوئرباخ، سیاست جنایی را به‌صورت مضیق به بیان ذیل تعریف کرده است که امروزه همان سیاست کیفری مصطلح است: «مجموعه شیوه‌های سرکوبگرانه‌ای که دولت با استفاده از آن‌ها علیه جرم واکنش نشان می‌دهد». (لازرژ، ۱۳۹۶، ص. ۱۱). سیاست کیفری مجموعه‌ای از استراتژی‌ها و اعم از جرم‌انگاری، کیفردهی، اصلاح و درمان، زندان‌گرایی یا حبس‌زدایی و روی آوردن به جایگزین‌های زندان و غیره را در بر می‌گیرد (حاجی ده‌آبادی، ۱۳۹۹، ص. ۱۲۱).

با توجه به این تعریف‌ها، می‌توان گفت سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی به مجموعه‌ای از جرم‌انگاری‌ها، پاسخ‌های کیفری و نیز استراتژی‌ها و تدابیر شکلی عمومی و افتراقی گفته می‌شود که قانون‌گذار برای مبارزه با این جرایم، پیش‌بینی و اجرا می‌کند. بر اساس این تعریف‌ها، سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی، دارای جنبه‌ها، ویژگی‌ها و قلمرو زیر است:

نخست: مبتنی و مجهز به تدبیرها و امکاناتی است که از نظر ماهیت عمدتاً قهرآمیز و تنبیهی هستند؛ دوم: جنبه رسمی و دولتی دارد و تنها از سوی قوای حکومت (دادگاه‌ها، پلیس، زندان‌ها و غیره) به اجرا گذاشته می‌شود؛ زیرا تأمین امنیت و مبارزه با جرم از وظایف انحصاری دولت است؛ سوم: از سیاست کیفری تنها، به‌منظور مبارزه علیه «جرم» استفاده می‌شود و رفتارهای «انحرافی» هرچند از لحاظ اخلاقی و اجتماعی مذموم‌اند، از قلمرو سیاست کیفری خارج است. چهارم: سیاست کیفری شامل جرم‌انگاری، پاسخ‌های کیفری و آیین دادرسی کیفری اعم از عمومی و افتراقی می‌شود.

پنجم: از قید کلمه «واکنش» در بعضی از تعریف‌ها، استنباط می‌شود که سیاست کیفری، جنبه واکنشی دارد، نه کنشی؛ در مرحله اول باید، جرم ارتکاب یابد تا در برابر آن با انواع پاسخ‌های کیفری، واکنش نشان داده شود. بنابراین، سیاست کیفری، شامل انواع شیوه‌های پیشگیری نمی‌شود که جنبه کنشی دارد و قبل از وقوع جرم انجام می‌شود. در سیاست کیفری، پیشگیری از جرم تنها، با سرکوبی و اجرای مجازات انجام می‌شود (لازرژ، ۱۳۹۶، ص. ۱۱)، ولی به نظر می‌رسد این مطلب اخیر به‌صورت کلی صحیح نیست. سیاست کیفری حداقل شامل پیشگیری کیفری می‌شود؛ چون قلمرو سیاست کیفری شامل جرم‌انگاری و پاسخ‌های کیفری نیز می‌شود که قبل از وقوع جرم و تحمیل مجازات از سوی قوه مقننه کشور انجام می‌شود و با جرم‌انگاری رفتارهای بزهکارانه و کیفرانگاری، مجرمان بالقوه تهدید می‌گردند و این امر جنبه پیشگیری کیفری عمومی دارد.

تفاوت سیاست کیفری با سیاست جنایی

مفهوم مشابه سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی، سیاست جنایی (Criminal policy) در برابر این جرایم است. برای واضح شدن بیشتر تعریف سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی، ضروری است این مفهوم مشابه تعریف و تفاوت آن با سیاست کیفری بررسی شود. سیاست جنایی تلاش منطقی و سازمان یافته جامعه برای غلبه بر جرم است؛ به بیان دیگر سیاست جنایی تلاش عقلانی برای پیشگیری از جرم و واکنش در برابر جرم است (Kenedi, 2020, p. 69). سیاست جنایی «مجموعه روش هایی است که هیئت اجتماع با توسل و به کار بستن آن ها، پاسخ های مختلف به پدیده جنایی را سازمان می بخشد» (دلماش مارتی، ۱۳۹۵، ص. ۶۹). هدف اصلی از این پاسخ های متعدد از سوی هیئت اجتماع، کنترل پدیده مجرمانه است.

بر اساس این تعریف ها در سیاست جنایی، از استراتژی ها و راهبردهای کلان بحث می شود. سیاست جنایی دارای چهار رکن اساسی جرم، انحراف، دولت و جامعه مدنی است. سیاست جنایی از نظر ماهیت جنبه کیفری و سرکوبگرانه محض ندارد، بلکه شامل کلیه شیوه های دیگر کنترل اجتماعی و حکومتی اعم از کیفری و غیر کیفری می شود؛ (دلماش مارتی، ۱۳۹۵، ص. ۷۰؛ لازرژ، ۱۳۹۶، ص. ۱۶) بخش اعظم سیاست جنایی را پیشگیری از جرم تشکیل می دهد. پیشگیری از مدرن ترین و غنی ترین راهکار سیاست جنایی است (کیبری و شفیع خورشیدی، ۱۴۰۰، ص. ۱۸). مقصود از عبارت «هیئت اجتماع» در تعریف اخیر، دولت به تنهایی نیست، بلکه شامل دولت و جامعه مدنی می شود؛ سیاست جنایی علاوه بر پاسخ های که دولت و نهادهای مختلف دولتی، طی تشریفات خاص و به صورت رسمی از سوی پلیس، دادستان، دادگاه، زندان و سایر مجازات ها علیه پدیده مجرمانه اعمال و سازمان دهی می کنند، پاسخ های منبعث از جامعه مدنی و نهادهای مختلف مردمی نیز را نیز شامل می شود که به صورت غیررسمی و با روش های مختلف در مدیریت پدیده مجرمانه و پاسخ به آن سهم می گیرند. بدین سان، دولت در کنار جامعه مدنی و نهادهای مردمی به سازمان دهی و اجرای سیاست جنایی می پردازند.

با توجه به تعریف سیاست کیفری و سیاست جنایی، این دو، در موارد زیر با هم تفاوت دارد:

نخست: نظام کیفری، هسته اصلی سیاست کیفری را تشکیل می دهد، ولی در سیاست جنایی، نظام کیفری یکی از اشکال مهم و پررنگ کنترل اجتماعی پدیده مجرمانه است. بنابراین، در سیاست جنایی، هم از وسایل «اقتناع آور» و هم از وسایل «الزام آور و قهرآمیز»، برای کنترل جرم در اجتماع استفاده می شود. از ابزارهای اقناع کننده ای آموزشی و تربیتی از طریق مدرسه، خانواده، مسجد، نظام اداری، انضباطی، مدنی و غیره برای جامعه پذیر کردن افراد و متقاعد کردن آن ها به رعایت هنجارهای اجتماعی بهره برده می شود و از ابزارهای قهرآمیز یعنی سیاست کیفری پس از عدم حصول نتیجه از ابزارهای متقاعدکننده به عنوان آخرین شیوه مبارزه با پدیده مجرمانه استفاده می شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۱، ص. ۲۸۵).

دوم: سیاست جنایی، هم شامل جنبه های عملی و کاربردی حقوق کیفری و هم شامل جنبه های عملی و اجرایی دیگر انواع کنترل اجتماعی پدیده مجرمانه می شود؛ مانند حقوق اداری، اقدامات پیشگیری، ترمیم خسارت بزه دیدگان و میانجی گری کیفری برای اجتناب از صدور حکم کیفرخواست و هم کلیه

اقدامات سرکوب‌گرانه و انضباطی را در بر می‌گیرد که جامعه مدنی، شبه‌نظامیان، گروه‌های فشار، تشکل‌های صنفی علیه اعضا خود به کار می‌گیرند مثل اقدامات کانون وکلا، نظام پزشکی و غیره (نجفی ابرنبدی، ۱۳۹۱، ص. ۲۸۵) به بیان دیگر، کلیه تدابیر و مقرراتی را شامل می‌شود که تشکل‌های غیردولتی برای تنظیم روابط اعضا با مدیریت یا حفظ منافع صنفی و حرفه‌ای تنظیم و اعمال می‌کند، ولی قلمرو سیاست کیفری، محدود به اقدامات سرکوب‌گرانه‌ای است که از سوی دولت انجام می‌شود.

سوم: سیاست کیفری تمام انواع پیشگیری را شامل نمی‌شود و تنها، پیشگیری کیفری از طریق جرم‌انگاری و کیفرانگاری را در بر می‌گیرد، لیکن قلمرو سیاست جنایی، شامل همه انواع پیشگیری از جرم می‌شود.

چهارم: محدوده سیاست کیفری را قوانین کیفری مشخص می‌کند (البته دکتین و رویه قضایی هم تأثیر گذارند)، اما محدوده سیاست جنایی وسیع است.

مبانی فقهی و حقوقی سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی

مبانی خردپذیر و جامع به سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی و نیز تبعاً به اخذ مالیات از شهروندان مشروعیت حقوقی و دینی می‌بخشد، ضرورت و اعتبار اتخاذ این نوع سیاست و نیز اخذ مالیات را به گونه منطقی در اذهان افراد جامعه اثبات می‌کند و آنان را به فرمان‌پذیری از این سیاست‌ها و خودداری از سرپیچی از آن‌ها وادار می‌نماید. از اصول و داده‌های حقوقی و منابع فقهی، یعنی آیات، روایات و ادله عقلی، استنباط می‌شود که سیاست کیفری در قبال جرایم مالیاتی و نیز اخذ مالیات از مردم، بر مبانی ذیل استوار است:

۱- عدالت اجتماعی

بر اساس اصول حقوقی و منابع فقهی، یکی از مبانی سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی و مالیات اسلامی، اجرای عدالت اجتماعی است. وضع مالیات و درپیش گرفتن سیاست کیفری کارآمد، معقول و جامع در برابر جرایم مالیاتی، یکی از بهترین سازوکار اجرای عدالت اجتماعی و توزیع مجدد ثروت در میان همگان به صورت عادلانه است. در اسلام حاکمیت عدالت و جلوگیری از تقسیم جامعه به قشر برخوردار از همه امکانات و قشر محروم از آن‌ها، اهمیت والایی دارد. در آیه ۲۵ سوره حدید، هدف کلی ادیان آسمانی و فرستادن پیامبران الهی، برقراری عدالت اجتماعی معرفی شده است: قرآن کریم در آیه ۹۰ سوره نحل و آیه ۱۳۵ سوره نساء نیز به رعایت عدالت اجتماعی تأکید نموده است. دلیل تأکید مکرر قرآن به حاکمیت عدالت اجتماعی آن است که این نوع عدالت، مبنای زندگی اجتماعی و اساس مقررات قانونی را تشکیل می‌دهد. بقای جامعه انسانی وابسته به عدالت اجتماعی است. به گفته امام علی (ع) «الْعَدْلُ أَسَاسُ بِهِ قَوَامُ الْعَالَمِ» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج. ۷۵، ص. ۸۳) عدالت، شالوده‌ای است که جهان بر آن مبتنی است و باید مردم روابط خود را با یکدیگر بر اساس عدالت حفظ نمایند و به حقوق همدیگر تجاوز نکنند.

اندیشمندان عدالت را به بیان‌های مختلف تعریف کرده‌اند، از جمله: «حق هر صاحب حقی را به او بدهند و هرکس به حق خودش که لایق و شایسته آن است برسد، نه ظلمی به او بشود و نه او به کسی ظلم کند». (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج. ۱، ص. ۵۷۰). «حفظ و رعایت حقوق افراد و دادن حق به صاحب حق». (مطهری، ۱۳۹۳، صص. ۴۹ و ۵۱). عدالت «عملکردی است که به وسیله آن نیازهای توده‌ها برآورده شود و نیازمندی برجای نماند و حق هرکس بی‌کم‌وکاست به او داده شود، هرکس در جایگاه خویش قرار گیرد». (حکیمی، ۱۳۸۰، ج. ۱، ص. ۳۸).

عدالت به این مفهوم متکی بر این امر است افراد بشر نسبت به یکدیگر و در مقایسه با یکدیگر، نوعی حقوق و اولویت‌ها دارد که از کار و فعالیت، هدف غایی خلقت، ارث یا هبه ناشی می‌شود. مثلاً کسی که با کار خود، محصولی را تولید می‌کند، بر آن محصول حق و اولویت دارد. هرکس برای دیگری کار کند، باید بهای واقعی کار او پرداخت شود. طفلی که از مادر متولد می‌شود نسبت به شیر مادر حق و اولویت دارد. نظام خلقت آن شیر را برای آن نوزاد به وجود آورده است. در بازار مبادله برای خریدار و فروشنده حقوق دوجانبه‌ای وجود دارد این حقوق یا از کار، ارث یا هبه و غیره ناشی می‌شود. حقوق دوجانبه‌موجب عادلانه‌شدن نرخ‌ها می‌گردد. سودهای ساختگی که سبب نقض حق جانب مقابل می‌شود، برخلاف عدالت است (مقدسی، ۱۳۹۰، ص. ۲۴).

درپیش‌گرفتن سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی از دو طریق تضمین دادن حقوق مستحقان و جلوگیری از شکاف طبقاتی، عدالت اجتماعی را در جامعه استقرار می‌بخشد:

نخست: با اتخاذ سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی، اخذ حق فقرا و ضعیفان از ثروتمندان تضمین می‌شود؛ یکی از مصادیق مهم رعایت عدالت، دادن حق نیازمندان و ضعفاست که در قالب پرداخت مالیات باید، انجام شود. در قرآن به صراحت بیان شده است که واقعاً ضعفا و مستمندان در اموال اغنیاء «حق» دارند. خداوند سبحان امر می‌کند «وَاتِّذِرْ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تَبْذِرْ تَبْذِيرًا» (اسراء ۲۶) حق خویشاوند و مسکین و درراه‌مانده را ادا کن و هیچ اسراف کاری مکن. «وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ» (ذاریات ۱۹) و در اموال آنان حقی برای سائل و محروم است. تعبیر «محروم» بیانگر این مفهوم است که ثروتمندان یک عده را از حق آنان محروم کرده‌اند. امام صادق (ع) فرموده است: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ فَرَضَ لِلْفُقَرَاءِ فِي مَالِ الْأَغْنِيَاءِ مَا يَسْعُهُمْ» خداوند در مال ثروتمندان برای فقرا مقدار حقی قرار داده است که برای آنان کفایت می‌کند» (کلینی، ۴۰۷ق، ج. ۳، ص. ۴۹۶).

سؤال: بر اساس چه توجیهی این آیات و روایت تأکید می‌کند که فقرا و مساکین در اموال ثروتمندان حق دارند و این چه عدالتی است از کسانی که با تمام توان کار می‌کنند (ثروتمندان)، مالیات اخذ شود و به کسانی داده شود که ممکن است کار نکنند (ضعفا و فقرا)؟!

پاسخ آن است که حق فقرا و ضعفا در اموال ثروتمندان با توجه به ادله ذیل قابل اثبات است: اولاً بر اساس جهان‌بینی اسلامی، بین انسان و مواهب این عالم رابطه غایی حاکم است؛ خداوند سبحان تمام نعمت‌ها و مواهب این عالم را برای همه انسان‌ها خلق کرده است: «هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا» (بقره ۲۹) او خدایی است که همه آنچه را (از نعمت‌ها) در زمین وجود دارد، برای شما آفرید.

«وَالْأَرْضُ وَصَعَهَا لِلْأَنَامِ» (الرحمن ۱۰) زمین را (با تمام نعمت‌ها) برای مردم آفریده است. هدف خداوند از آفرینش این نعمت‌ها، رفع نیازمندی‌های بشر و تأمین وسائل زندگی اوست. قبل از آنکه کاری روی این نعمات انجام شود، همهٔ ابناء بشر در آن‌ها حق دارند. ولی پس از انجام کاری روی آن‌ها حکم دیگری پیدا می‌کند؛ مانند زمینی که به وسیلهٔ آبادی یا کشت احیا یا معدنی استخراج شود، در آیهٔ دیگر نیز آمده است: «وَلَقَدْ مَكَنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ» (اعراف ۱۰) ما شما را در زمین جا دادیم و انواع وسایل زندگی را برای شما فراهم ساختیم؛ اما کمتر شکرگزاری می‌کنید! رابطهٔ غایی بین انسان و مواهب این عالم با اندک تأملی از نظر تکوینی و دقت در نظام خلقت نیز به خوبی قابل اثبات است. نعمات این عالم دقیقاً برای رفع نیازها، ادامهٔ حیات و تأمین تمام مواد مورد نیاز بدن انسان آفریده شده، مواد غذایی و نوشیدنی و سایر اقلام ضروری، کاملاً متناسب با دستگاه گوارش انسان خلق شده است به گونه‌ای که تداوم حیات انسان بدون این مواد غذایی و مواهب این عالم امکان ندارد (مطهری، ۱۳۹۳، ص. ۵۴). بر اساس قاعدهٔ کلی، رابطهٔ غایی، موجب حق بالقوهٔ همهٔ انسان‌ها به این نعمات مشترک می‌شود، نه سبب حق بالفعل. از این نظر هیچ انسان مکلفی به صورت بالفعل حق اختصاصی به مواهب الهی ندارد؛ چون همهٔ مردم، مخلوق خدا هستند. کسی نمی‌تواند مانع استیفای دیگران از نعمات این عالم شود و همه را به خود اختصاص دهد. برای آنکه این حق به فعلیت برسد و حق هر شخصی تفکیک شود، باید انسان مسئولیت خود را از طریق کار و فعالیت، انجام دهد و حق خود را از این مال مشترک از دیگران تفکیک نماید یا حکومت از طریق سازوکار خاصی، حق هر انسانی را به او اعطا کند؛ خداوند سبحان به انسان عقل و اختیار داده است و عقل و اراده، موجب تحمیل مسئولیت و تکلیف بر عهدهٔ انسان می‌شود. هر انسان بالغ، عاقل و مختار، مکلف است که تکلیف و مسئولیت خود را نسبت به عمران و آبادانی جامعه انجام دهد و نیازمندی‌های خود، خانواده و جامعه را تأمین نماید (مطهری، ۱۳۹۳، صص. ۵۷ و ۵۸) و کسانی که به این تکلیف عمل می‌کنند، صاحب «حق» می‌شوند. برعکس اشخاصی که مسئولیت را انجام نمی‌دهند و خود را سربار دیگران می‌کنند از دیدگاه اسلام مذموم است. پیامبر اکرم (ص) فرموده است: «ملعون است، ملعون است کسی که بار گران امور زندگی خود را بر دوش مردم بیفکند! ملعون است، ملعون است کسی که عائله‌اش را بی‌سروسامان بگذارد». (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج. ۴، ص. ۱۲). قرآن هم می‌گوید: «هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ» (هود ۶۱) اوست که شما را از زمین پدید آورد و از شما خواست که زمین را آباد کنید. پس از سرکشی بازگردید و توبه کنید و آمرزش گناهان خود را بخواهید».

اگر شخصی فاقد شرایط تکلیف باشد، بدون تکلیف حق او ثابت و مسلم است. طفل بر شیر پستان مادر، بدون هیچ تکلیفی حق دارد. اما هنگامی که به سن تکلیف رسید بخواهد از پستان مادر زمین شیر بخورد، شیر به آن آمادگی نیست، باید، از طریق عمران، احیا و انجام مسئولیت، آن را آماده کند. عاجزان و بینوایان که قادر به کار و کسب نیستند یا کار آنان وافی به مخارج و هزینه‌های زندگی آن‌ها نیستند، مکلف به کار و زحمت یا کار بیش از توان خود نیستند و تکلیف از آن‌ها ساقط است. نمی‌توان آن‌ها را از مواهب الهی محروم کرد؛ زیرا به حکم رابطهٔ غایی که بین آنان و نعمات این عالم حاکم است، در این سفرهٔ پهن‌شدهٔ الهی حق دارند. آنان اگر توانایی داشتند و مسئولیت خود را انجام نمی‌دادند، جریمه‌شان محرومیت

از این سفره الهی بود، ولی اکنون که توانایی لازم را برای تأمین هزینه‌ها خود و خانواده خویش را ندارند، حقی که بر اساس رابطه غایی دارند، به صورت بالفعل برای آنان ثابت است (مطهری، ۱۳۹۳، ص. ۶۰) و باید این حق در قالب مالیات به آنان پرداخت شود.

ثانیاً اغنیا به ادله متعددی چون داشتن بهره هوشی بیشتر، استفاده از شیوه‌های بهتر جمع‌آوری ثروت، داشتن امکانات، فن‌آوری و غیره، بیش از حقشان از این سفره مشترک الهی برداشت کرده‌اند. باید این مال اضافی را به اقشار ضعیف و فقیر در قالب مالیات، پرداخت کنند. اگر بر فرض محال، انسان می‌توانست، تنها، با نیروی کار، بدون استفاده از حق بالقوه مشترک همگان، محصولی را تولید کند، می‌توان گفت که مالک انحصاری و آفریننده آن محصول است و حق هر نوع تصرف را دارد (مطهری، ۱۳۸۰، ص. ۵۴) و دیگران هیچ حقی در آن ندارند، ولی این گونه نیست. او این محصول را از طبیعت که مال مشترک همگان است به دست آورده است.

ثالثاً درآمد ثروتمندان وابسته به جامعه است. اگر جامعه‌ای نباشد، شرایط و بستر فعالیت اقتصادی و سودآوری وجود ندارد. به هر میزانی که جمعیت یک منطقه بیشتر باشد، تجارت ثروتمندان پررونق و سودآوری آنان بیشتر خواهد بود. فقرا و نیازمندان بخش قابل توجهی از افراد هر جامعه را تشکیل می‌دهند. آنان در به وجود آوردن این شرایط و اوضاع که موجب درآمد فراوانی برای ثروتمندان و رونق فعالیت‌های تجاری آنان می‌شوند، نقش مهمی دارند. از این نظر نیز ثروتمندان، مدیون فقرا و نیازمندان هستند. باید، از طریق پرداخت مالیات و کمک به فقرا و رفع نیازهای جامعه، دین خود را ادا کنند.

از بیان فوق به خوبی اثبات می‌شود که بر اساس آیات قرآن، ضعفا، فقرا و بینوایان واقعاً در اموال اغنیا ذی‌حق هستند. به همین دلیل، در اسلام پرداخت مالیات شرعی و حکومتی به عنوان یک تکلیف شرعی پیش‌بینی شده است تا حقوق ضایع شده این اقشار از این طریق به آنان پرداخت شود. بنابراین، مالیات در نظام اسلامی وسیله‌ای برای گسترش عدالت اجتماعی، توازن اقتصادی، برقراری قسط و برآوردن نیازهای مادی و معنوی افراد جامعه است. از طریق مالیات، عدالت و توازن اقتصادی، در جامعه ایجاد می‌شود. سیاست کیفری کارآمد، جامع، معقول و به روز در برابر جرایم مالیاتی، ضمانت اجرای عدالت و توازن اجتماعی است. بدون سیاست کیفری، ثروتمندان حاضر نمی‌شوند که حقوق فقرا را در قالب مالیات به آنان برگردانند.

دوم: با درپیش گرفتن سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی به منظور اخذ مالیات از فعالان اقتصادی به ویژه از افراد با درآمد بالاتر و تزریق و توزیع مجدد آن در جامعه، عدالت اجتماعی در جامعه حاکم می‌شود و از دست به دست شدن ثروت میان اغنیا و تقسیم جامعه به قشر برخوردار از همه امکانات و قشر محروم از آنها، پیشگیری می‌شود. مالیات یکی از بهترین سازوکارها برای جلوگیری از تداول و تراکم ثروت در دست ثروتمندان است. قرآن کریم بعد از بیان تقسیم غنائم میان پیامبر، خویشاوندان او، یتیمان، مستمندان و دراهماندگان، فلسفه برخورداری آنان و محرومیت ثروتمندان از غنائم را جلوگیری از شکاف طبقاتی می‌داند: «مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَى لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ». (حشر ۷). آنچه را خداوند از اهل این آبادی‌ها به رسولش بازگرداند، از آن خدا و رسول و خویشاوندان او و یتیمان و مستمندان و دراهماندگان است تا (این اموال عظیم) در میان

ثروتمندان شما دست‌به‌دست نگردد (و نیازمندان از آن محروم نشوند). در حقیقت آیه فوق این اصل اساسی را در اقتصاد اسلامی بیان می‌کند که جهت‌گیری اقتصاد اسلامی، باید، حاکمیت عدالت اجتماعی باشد. حکومت اسلامی در عین احترام به مالکیت خصوصی، سیاست محو یا حداقل کاهش فاصله طبقاتی را در پیش گیرد تا ثروت جامعه به‌صورت سرسام‌آوری در دست گروه محدودی متمرکز نشود که پیوسته در میان آن‌ها دست‌به‌دست شود (بابایی، ۱۳۸۲، ج. ۵، ص. ۱۴۱). بهترین سازوکار این تمرکززدایی، جمع‌آوری مالیات و سپس پیش‌بینی سیاست کیفری به‌عنوان ضمانت اجرای این تعادل اقتصادی و اجتماعی است. به همین دلیل، در اسلام مالیات‌های حکومتی و شرعی چون خمس، زکات و خراج بر عهده صاحبان ثروت گذاشته شده است که هدف از آن، افزون بر تأمین هزینه‌های عمومی، محرومیت‌زدایی و توانمندکردن گروه‌های محروم و کم‌درآمد از نظر مادی است، به‌گونه‌ای که در سطح زندگی دیگر مردمان قرار گیرند و فاصله طبقات اجتماعی کمتر شود (مخلص، ۱۳۷۴، ص. ۲۰۶). هم‌سطح‌کردن اقشار مختلف جامعه از نظر اقتصادی و رفاه در روایات متعددی تأکید شده است از جمله: امام موسی بن جعفر (ع) می‌فرماید: «عَلَى الْوَالِي أَنْ يَمُوْنَهُمْ مِنْ عِنْدِهِ بِقَدْرِ شَبْعِهِمْ حَتَّى يَسْتَعْنُوا» (طوسی، ۱۴۰۷ق، ج. ۴، ص. ۱۳۰) زمامدار باید بینوایان را از اموالی که در اختیار دارد، بی‌نیاز سازد. از این‌رو حاکم اسلامی وظیفه دارد، با توجه به منابع موجود اقتصادی، نیازهای عمومی جامعه را برآورد و به سوی برپا داشتن عدالت اجتماعی، گام بردارد. در روایات فلسفه پرداخت زکات ریشه‌کنی فقر از جامعه اسلامی و رساندن زندگی آنان به سطح زندگی افراد دیگر جامعه دانسته شده است از جمله امام صادق (ع) فرموده است: «زکات به‌منظور آزمودن توانگران و کمک به مستمندان وضع شده است. اگر مردم زکات اموال خود را می‌پرداختند، هیچ مسلمانی نیازمند نمی‌ماند و به‌سبب آنچه خداوند عزوجل برای او واجب کرده است بی‌نیاز می‌شد. مردم، فقیر و نیازمند و گرسنه و برهنه نشدند مگر به ارتکاب گناه [ترک زکات] از سوی ثروتمندان». (ابن بابویه، ۱۴۱۳ق، ج. ۲، ص. ۹).

جرایم مالیاتی سبب می‌شود که عدالت اجتماعی از بین برود. درآمد کشور به‌نحو مناسبی توزیع نشود و انباشت سرمایه در دست گروه خاصی، موجب شکاف طبقاتی، افزایش تنش‌های سیاسی و اجتماعی در جامعه می‌شود. در نهایت، امنیت اقتصادی مورد نیاز برای گسترش فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری را دچار اختلال می‌کند و چنین پدیده‌ای در میان‌مدت و درازمدت، رشد اقتصادی کشور را دچار مشکل می‌نماید (بهفر و شیخ‌الاسلامی، ۱۳۹۷، ص. ۶۸). بنابراین درپیش‌گرفتن سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی، برای تضمین حاکمیت عدالت اجتماعی و کاهش طبقاتی، امر ضروری است.

۲- لزوم وجود حکومت و حفظ نظام

وجود حکومت و حفظ نظام از مهم‌ترین مصالح حیاتی یک کشور است. تمام مصالح دیگر کشور در سایه این مصلحت مادر تأمین می‌شود. به همین دلیل، علی (ع) فرموده است: «مردم باید امیر و فرمانروایی داشته باشند خواه نیکوکار و خواه بدکار». (نهج‌البلاغه، خطبه ۴۰). نبود حکومت مساوی با هرج‌ومرج و ناامنی

گسترده و بحران‌های کلان ملی است. عظمت، کيان و عزت مسلمانان وابسته به حفظ نظام آنان است که بیضه اسلام به شمار می‌آید. حفظ و دفاع از آن واجب است (طوسی، ۱۳۸۷ق، ج. ۲، ص. ۸۰).

استمرار و پایداری چنین مصلحت مهمی، به فراهم کردن بودجه آن از منبع دائمی و مطمئن، وضعیت خوب اقتصادی کشور و تأمین نیازمندی‌های مردم بستگی دارد. در صورتی که حکومت قادر به تأمین بودجه کشور نباشد و نتواند خدمات ضروری را به مردم ارائه دهد، در اسرع وقت بر اثر شورش مردم یا تجاوز کشورهای دیگر سرنگون خواهد شد و کشور از وجود چنین مصلحت حیاتی محروم خواهد شد. امروزه این نظریه در محافل علمی رایج است که دولت و مالیات مکمل همدیگرند، نمی‌تواند یکی بدون دیگری به بقای خود ادامه دهد (Nur Barizah & Abdul Rahman, 2007, p. 26). ممکن است بعضی دولت‌های دارای منابع طبیعی، بودجه خود را به صورت موقتی از این منابع تأمین کند، ولی این منابع ناپایدار و تمام‌شدنی است و افزون‌براین، همه کشورهای از منابع طبیعی صادراتی بهره‌مند نیستند و در مقابل مالیات، منبع مطمئن و پایداری برای همه دولت‌ها از جمله برای دولت‌های فاقد منابع طبیعی صادراتی است و به مقتضای قاعده «مالا یتم الواجب الا به فهو واجب» (علامه حلی، ۱۴۱۳ق، ج. ۳، ص. ۲۴) درپیش گرفتن سیاست و تدابیر کیفری جامع، به روز، معقول، برای تضمین جمع‌آوری و دریافت مالیات به منظور بقا و حفظ حکومت، امر ضروری است.

۳- انجام وظایف حکومت

حکومت وظایف حیاتی دارد که بدون درپیش گرفتن سیاست کیفری برای جمع‌آوری حداقل مالیات و جلوگیری از فرار مالیاتی نمی‌تواند این مسئولیت‌های مهم را انجام دهد. بعضی از این مسئولیت‌ها، مربوط به وظایف داخلی و برخی دیگر به وظایف خارجی حکومت مربوط می‌شود. در زیر خلاصه‌وار به هریک از این موارد اشاره می‌شود:

۳-۱- تأمین هزینه‌های عمومی، اداری، عمرانی و خدماتی کشور

یکی وظایف مهم حکومت، تأمین هزینه‌های عمومی، اداری، عمرانی و ارائه خدمات به شهروندان است. پیشرفت و آبادانی کشور، حل مشکلات و رفاه شهروندان به تأمین این هزینه‌ها، بستگی دارد. هر حکومتی مسئولیت دارد که هزینه‌های عمومی، اداری، عمرانی و توسعه‌ای کشور را تأمین کند. دولت‌ها همواره می‌کوشند که این هزینه‌ها را از طریق جمع‌آوری مالیات تأمین کنند. در کشورهای توسعه‌یافته، بیشترین درآمد دولت‌ها از منبع انواع مالیات فراهم می‌شود. مالیات بهترین ابزار برای تأمین مالی هزینه‌های عمومی، بازتوزیع درآمد و ثروت و ایجاد انضباط مالی و مدیریت اقتصادی است. وصول مالیات از سوی دولت و پرداخت آن از سوی مردم، یک همیاری و همکاری متقابل و مشترک است و هدف از آن تأمین هزینه‌های عمومی و نیازهای اجتماعی است. اما تحقق این درآمد با وجود جرایم مالیاتی دچار اختلال می‌شود. از پیامدهای جرایم مالیاتی، کاهش درآمد و کسری بودجه دولت است (شمشیری، ۱۳۹۹، ص. ۲). به همین دلیل، کشورها تدابیر و سیاست‌های کیفری متنوعی را در پیش گرفته‌اند تا درآمد دولت از منبع مالیات کاهش نیابد یا در معرض خطر واقع نشود.

همچنین دولت مسئولیت دارد که برای همه شهروندان خدمات اجتماعی در حد مطلوب و باکیفیت ارائه دهد؛ دولت دو نوع خدمات ارائه می‌دهد؛ در برابر ارائه بعضی خدمات، اجرت یا حق‌الزحمه معین بر اساس میزان مصرف دریافت می‌کند؛ مانند عرضه برق، گاز، اینترنت، آب و غیره و در ازای نوع دیگر از خدمات که جنبه عمومی دارد، از مردم مالیات اخذ می‌کند. مانند خدمات مربوط به بهداشت و درمان، فرهنگ، آموزش و پرورش در همه سطوح، امنیت در ابعاد گوناگون، نظم، دادرسی عادلانه، حمایت‌های مالی به‌منظور برخورداری از تأمین اجتماعی، تأمین ارزاق و مایحتاج عمومی، حمایت‌های مالی برای داراشدن مسکن مناسب، ایجاد و توسعه راه‌های ارتباطی، خدمات مربوط به حمل‌ونقل بین‌شهری و غیره. از سوی دیگر، حکومت، باید، به تمام کارمندان خود دستمزد پرداخت کند. عرضه این همه خدمات و دادن این همه دستمزد به کارمندان، نیازمند منبع پایدار و کلانی چون مالیات و پیش‌بینی سیاست کیفری به‌عنوان ضمانت اجرای جمع‌آوری آن است.

در منابع روایی تأکید شده است که باید هزینه‌های سرمایه‌گذاری در امور زیربنایی یعنی عمران و آبادانی شهرها، قصبات، روستاها، امور دفاعی، مخارج طبقات پایین جامعه مانند یتیمان، پیران و از کارافتادگان (نهج‌البلاغه، نامه ۵۳) پرداخت دستمزد امیر، فرمانده، قاضی، وزیر، معاون، حسابدار، مخارج زندانیان از بیت‌المال پرداخت شود (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج. ۱۷، صص. ۴۰۷ و ۴۰۳). اگرچه بیت‌المال اعم از مالیات است، ولی بخش از بیت‌المال از طریق مالیات تأمین می‌شود و بنابراین، تأمین هزینه‌های عمومی، اداری، عمرانی و خدماتی کشور، یکی از موارد مصرف مالیات است.

جمع‌آوری و وصول حداکثری مالیات هم بدون درپیش گرفتن یک سیاست کیفری کارآمد، به‌روز و جامع امکان ندارد. سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی که موجب کاهش درآمد و کسر بودجه دولت می‌شود، ضمانت اجرایی انواع قوانین مالیاتی است.

درست است که دولت با اخذ مالیات، اصل حق مالکیت شخصی و اصل عدم تصرف در مال دیگر بدون طیب نفس را نقض می‌کند، ولی تأمین مصالح عمومی، بر اصل حق مالکیت شخصی مقدم است. همه فقیهان بر اساس حکم ثانوی یعنی قاعده اهم و مهم، در هنگام تراحم تأمین مصلحت جامعه با تأمین مصلحت فرد، به تقدم مصلحت جامعه بر مصلحت فرد، فتوا داده‌اند (مکارم شیرازی، ۱۴۲۴ق، ج. ۱، ص. ۴۹؛ طباطبایی یزدی، ۱۴۱۹ق، ج. ۴، ص. ۲۱؛ سبزواری، ۱۴۱۳ق، ج. ۲۴، ص. ۴۶) و چنین مصلحتی را ولی‌امر تشخیص می‌دهد (عیزی، ۱۳۹۰، ص. ۳۲۰) و وضع مالیات، حتی وضع مالیات تصاعدی بر اساس این قاعده نیز قابل توجیه است (مطهری، ۱۳۸۱، ج. ۲، ص. ۹۵).

۳-۲- اصلاح ساختار اقتصادی کشور

وظیفه دیگر دولت اصلاح ساختار اقتصادی کشور است. مالیات به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی دولت، نقش مهمی در سیاست‌گذاری‌های مالی ایفا می‌کند و می‌تواند متغیرهای کلان اقتصادی از جمله تورم، بیکاری، تراز پرداخت‌ها را تحت‌تأثیر قرار دهد (امین خاکی، ۱۳۹۱، ص. ۲۷). تکیه بر درآمدهای مالیاتی، حاکی از سلامتی اقتصاد کشورها است. اصلاح ساختار اقتصادی کشور یکی از اهداف

مهم دولت در حال حاضر محسوب می‌شود. در همین چارچوب اصلاح ساختار درآمدی دولت و کاهش اتکا به درآمدهای ناپایدار، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. یکی از راهکارهای برنامه‌ریزی شده برای اصلاح ساختار درآمدی و کاهش اتکا بر درآمدهای منابع پایان‌پذیر و تجدیدنپذیر، اتخاذ سیاست کیفری برای جمع‌آوری حداکثر مالیات از شهروندان و جلوگیری از فرار مالیاتی است (پناهی و دیگران، ۱۳۸۹، ص. ۱۰).

۳-۳- مدیریت و اجرای برنامه‌ها

وظیفه دیگر دولت مدیریت و اجرای برنامه‌ها اقتصادی، تنظیم‌گری و سامان‌دهی بازار کشور است؛ دولت با گرفتن مالیات به تنظیم بخش اقتصاد، کنترل و مدیریت جامعه و بازار اقدام می‌کند (اکبری و دیگران، ۱۳۹۶، ص. ۲۰). از باب نمونه گرفتن مالیات از خانه‌های خالی از نوع تنظیمی است. هدف اصلی از قانون بر مالیات خانه‌های خالی، ساماندهی بازار مسکن و جلوگیری از احتکار مسکن و پیشگیری از بالارفتن اجاره‌بها در این بازار پر از التهاب است (غمامی و محبی کیا، ۱۴۰۰، ص. ۴۲). یا دولت‌ها با افزایش مالیات برخی کالاها یا بخش‌های تولیدی و خدماتی مانند وضع مالیات سنگین بر کالاها و خدمات لوکس، می‌تواند از گسترش غیرضروری آن‌ها جلوگیری کند و از مشتریان این نوع کالاها و خدمات که غالباً از طبقه پردرآمد هستند، مالیات بیشتری اخذ کند و درآمد حاصله را در بخش ضروری دیگر هزینه نماید یا با کاهش مالیات و در نظر گرفتن انواع معافیت‌ها و تخفیف‌ها، در کالاها، صادراتی و اساسی، موجب رونق این بخش یا کاهش قیمت آن‌ها در بازارهای داخلی می‌شود یا دولت به منظور حمایت از صنایع داخلی مثل صنعت ماشین‌سازی، لوازم خانگی و ایجاد اشتغال در داخل کشور، با افزایش مالیات بر واردات خودروها و لوازم خانگی خارجی باعث گران شدن قیمت آن‌ها به حدی می‌شود تا بازار این محصولات خارجی را از رونق بیندازند و در مقابل موجب می‌شود صنعت بازار خودروسازی و لوازم خانگی ساخت داخل رونق یابد و نیز باعث اشتغال بیشتر گردد یا دولت با اخذ مالیات مضاعف از دخانیات این هدف را دنبال می‌کند که دست‌یابی و مصرف سیگار و دخانیات به دلیل گرانی دشوار شود و در نتیجه می‌تواند بهداشت و سلامت جامعه را تحت کنترل بیشتری درآورد یا دولت با استفاده از درآمدهای مالیات دخانیات، به درمان معتادان یا به ساخت ورزشگاه‌ها و مراکز تفریحی مناسب و ترویج ورزش در جامعه اقدام نماید. برای آنکه جرایم مالیاتی موجب شکست دولت در مدیریت اقتصادی جامعه و اجرای این برنامه‌های اقتصادی نشود، درپیش گرفتن سیاست کیفری جامع، کارآمد و کامل به منظور مبارزه با این نوع جرایم، به‌خصوص جرم فرار مالیاتی، امر ضروری است.

۳-۴- اقتدار دولت و حفظ امنیت ملی

یکی دیگر از وظایف اساسی حکومت قدرتمند کردن کشور در ابعاد مختلف، حفظ منافع و امنیت ملی است. قرآن توصیه اکید به اقتدار دولت و جامعه اسلامی کرده است: «وَأَعِزُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ». (انفال ۶۰). در برابر آنان هر چه در توان دارید از نیرو و قدرت آماده کنید. کلمه «قدرت» در این آیه به‌دلیل اطلاق، شامل انواع قدرت‌های می‌شود که توانایی امت پیشرو را در ایفای رسالت خویش به همه مردم

جهان، افزایش می‌دهد و در رأس این قدرت‌ها، ابزارهای معنوی و مادی توسعه ثروت قرار دارد که استیلای بشر را بر طبیعت میسر می‌کند (صدر، ۱۴۱۷ق، ص. ۶۳۱). بنابراین، آیه فوق شامل قدرت اقتصادی نیز می‌شود که از قوی‌ترین قدرت‌ها در یک کشور به شمار می‌رود. امروزه یکی از مؤلفه‌های اصلی توانمندی یک حکومت در سطح جهانی، در کنار توانایی نظامی، قدرت اقتصادی است. در سایه قدرت اقتصادی، قدرت نظامی و دفاعی، امنیت و منافع ملی نیز تأمین می‌شود و گرنه یک کشور فقیر، نه قادر به تأمین هزینه‌های عمومی و ارائه خدمات به مردم است و نه توانایی خرید سلاح را از کشورهای دیگر دارد و نه توانایی تولید آن را؛ چون تولید سلاح‌های پیشرفته، علاوه بر توانایی علمی، مستلزم هزینه‌های هنگفت مالی است. در دنیای امروز، کشوری از نظر اقتصادی توانمند است و اقتصاد کشوری سالم و آسیب‌ناپذیر است که تمام یا حداقل بیشتر هزینه‌های آن، متکی بر درآمدهای مالیاتی باشد. تا کشور اسلامی از نظر اقتصادی قدرتمند و بیمه نشود، نمی‌تواند امنیت و منافع ملی خود را حفظ کند، مخصوصاً با توجه به اینکه امروزه دشمنان اسلام برای شکست مسلمانان بیش از آنکه متوسل به قدرت و تهاجم نظامی شوند، اقدام به درهم‌شکستن توانایی‌های اقتصادی مسلمانان از طریق تحریم می‌کنند. اقتدار یک کشور در حفظ امنیت ملی آن نیز تأثیر به‌سزایی دارد. یک کشور ضعیف نمی‌تواند از امنیت و منافع ملی خود دفاع کند. برای اقتدار حکومت اسلامی، حفظ امنیت و منافع کلان ملی، اتخاذ یک سیاست کیفری جامع و معقول به‌منظور اطمینان از جمع‌آوری و وصول حداکثری مالیات اعم از مالیات‌های اسلامی و حکومتی، امر ضروری است. بدون درپیش‌گرفتن چنین تدابیر کیفری، افراد جامعه به‌صورت داوطلبانه، حاضر به پرداخت مالیات نمی‌شود و در نتیجه مالیات به‌خوبی جمع‌آوری و وصول نخواهد شد و این اقتدار تحقق نخواهد یافت.

۴- درآمدزایی دائم

مالیات منبع دائمی، پایان‌ناپذیر و مطمئنی برای درآمد دولت است و مهم‌تر از منابع عایداتی دیگری چون معادن، صادرات، قیمت ارائه خدمات مختلف، انحصارات دولتی و استقراض از بانک مرکزی است. برای اینکه خراج به‌عنوان یک منبع درآمد پایدار برای بیت‌المال باقی بماند، امام علی (ع) بعد از فتح شام و عراق، خلیفه دوم را از تقسیم زمین‌های خراجی این دو منطقه، میان مسلمانان منع کرد و فرمود: «دعهم یكونوا مائة للمسلمین» (القرشی، ۱۹۸۷م، ص. ۴۲) زمین‌ها را واگذار و تقسیم نکن (تا با دریافت خراج از آن‌ها) درآمد همیشگی و سرمایه ملی برای مسلمانان باشد. مالیات نیز که بخشی از درآمد بیت‌المال را تأمین می‌کند، همانند عواید زمین‌های خراجی یک منبع درآمد دائمی برای دولت است، باید این منبع دائمی حفظ شود و برای جلوگیری از فرار مالیاتی تدابیر کیفری اتخاذ شود، لیکن منابع درآمد دیگر دولت همانند انفال، منابع زیرزمینی و معادن، تمام‌شدنی و غیرقابل تجدیدپذیر است و روزی به اتمام خواهند رسید. استفاده بی‌رویه از این منابع، موجب محرومیت نسل‌های آینده از این منابع خدادادی می‌شود و افزون‌براین، درآمد دولت از این منابع به‌دلیل افت قیمت جهانی آن‌ها همواره با نوسانات شدیدی مواجه است و بودجه دولت همواره لرزان خواهد بود و یا محصولات کشاورزی ممکن است به علل خشک‌سالی، هجوم ملخ، افزایش

جمعیت یا آفت‌های طبیعی و امثال آن، مواجه با کمبود شوند و حتی ممکن است کشور صادرکننده آن‌ها، تبدیل به کشور واردکننده مواد غذایی شوند. مالیات وابستگی دولت را به این‌گونه درآمدها، کاهش می‌دهد. جرایم مالیاتی، درآمد دولت را از این منبع پایدار و مستمر کاهش می‌دهد و برای مقابله با این جرایم و تضمین تحقق این درآمد دائمی، درپیش گرفتن سیاست کیفری کارآمد ضروری است تا کشور از این منبع پایدار و مطمئن محروم نشود.

۵- سهم‌بودن دولت در سود به‌دست‌آمده

دولت با مصرف هزینه‌های هنگفتی، ابزار، امکانات و شرایط دست‌یابی به درآمد و سود را برای افراد جامعه و مخصوصاً تجار فراهم می‌کند و از این طریق در تحصیل سود اقتصادی برای افراد جامعه سهم می‌گیرد. بر اساس اصول حقوقی، دولت حق دارد وجوهی را که مصرف کرده است در قالب مالیات از افراد منتفع جامعه بازستاند تا بتواند در آینده نیز این امکانات و شرایط مطلوب اقتصادی را برای همگان فراهم کند. از باب مثال دولت با صرف بودجه بسیاری امنیت افراد جامعه را تأمین می‌کند تا آنان در سایه این امنیت بتوانند دست به فعالیت‌های سودآور بزنند یا روابط خارجی را با کشورهای دیگر برقرار می‌کند تا تجار کشور از طریق تجارت سود فراوانی را کسب نمایند یا حکومت زیرساخت‌های حمل‌ونقل را می‌سازد و وسایل آن را اعم از زمینی، دریایی یا هوایی تأمین می‌کند و تجار با استفاده از آن‌ها با بهای اندکی، کالاهای تجاری را نقل‌وانتقال می‌دهند. بنابراین، دولت در سود به‌دست‌آمده از سوی افراد و تجار سهم مهمی دارد. باید، این سهم به دولت پرداخت شود و در صورتی که این سهم پرداخت نشود حکومت حق دارد با درپیش گرفتن سیاست کیفری کارآمد، جامع و معقول سهم خود را دریافت کند.

نتیجه‌گیری

۱. یکی از عوامل شیوع جرایم مالیاتی، عدم تبیین مستدل و منطقی مبانی سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی، در دو بخش جرم‌انگاری رفتارهای ضدمالیاتی و پیش‌بینی انواع پاسخ‌های کیفری، برای شهروندان است.

۲. مبانی به سیاست کیفری در قبال جرایم مالیاتی مشروعیت می‌بخشد و تصور نادرست مردم را دربارهٔ اخذ مالیات و درپیش گرفتن سیاست کیفری در برابر این جرایم رفع می‌کند.

۳. تبیین مبانی سیاست کیفری در برابر جرایم مالیاتی در رسانه‌ها و مطبوعات، به‌منظور نهادینه کردن فرهنگ پرداخت مالیات در کشور و پیشگیری شهروندان از ارتکاب جرایم مالیاتی، امر ضروری است.

۴. سیاست کیفری در قبال جرایم مالیاتی، بر مبانی حقوقی و دینی متعددی استوار است و ضرورت درپیش گرفتن سیاست کیفری در قبال جرایم مالیاتی را برای هر انسان منصف به‌گونه منطقی و قابل دفاع اثبات می‌کند.

۵. در تدوین سیاست کیفری به‌خصوص در پیش‌بینی پاسخ‌های کیفری برای رفتارهای ضدمالیاتی در قوانین کیفری، تنها، به پاسخ‌های کیفری چون جزای نقدی، مجازات حبس یا محرومیت از حقوق

اجتماعی اکتفا نشود، بلکه همانند دیگر کشورها افزون‌براین نوع پاسخ‌ها، برخی از مجازات‌های جایگزین حبس، زیر عنوان «دوره مراقبت» در قوانین کیفری پیش‌بینی شود و به حکم آن، مرتکبان جرایم مالیاتی که تصور نادرستی از عدم مشروعیت اخذ مالیات و جرایم مالیاتی دارند، ملزم به شرکت در جلسات آموزشی شوند و در این گونه جلسات، دلایل و مباحث مشروعیت اخذ مالیات از سوی دولت و نیز مباحث سیاست کیفری جرایم مالیاتی، برای آنان آموزش داده شود تا با این راهبرد کیفری، آنان به مشروعیت این راهبرد کیفری اقناع گردند و فرهنگ پرداخت مالیات و نیز پیشگیری از جرایم مالیاتی در جامعه نهادینه شود و به‌مرور زمان، ارتکاب جرایم مالیاتی همانند جرایم طبیعی در جامعه، امر قبیح و زشت شمرده شود.

منابع

- اردبیلی، محمدعلی. (۱۳۹۷). *کلیات حقوق جزا*. تهران: نشر میزان.
- اشتریان، کیومرث. (۱۳۸۱). *روش سیاست‌گذاری فرهنگی*. تهران: کتاب آشنا.
- بابایی، احمدعلی. (۱۳۸۲). *برگزیده تفسیر نمونه* (ج. ۵، چاپ سیزدهم). تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- پناهی، محمدقاسم و طهماسبی بلداجی، محمد. (۱۳۸۹). *راهنمای کاربردی- عملیاتی مالیات بر ارزش افزوده و تکالیف قانونی مودیان* (ج. ۱). [بی‌جا]: سازمان امور مالیاتی کشور، دفتر طرح مالیات بر ارزش افزوده.
- حکیمی، محمد. (۱۳۸۰). *امام علی (ع) عدل و تعادل* (ج. ۱). قم: انتشارات دلیل ما.
- دلماش مارتی، مری. (۱۳۹۵). *نظام‌های بزرگ سیاست جنایی* (علی حسین نجفی ابرندآبادی، برگردان). تهران: نشر میزان.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۹۰). *لغت‌نامه، فرهنگ متوسط دهخدا* (چاپ دوم، ج. ۲، زیر نظر سیدجعفر شهیدی، به کوشش غلامرضا ستوده و ایرج مهرکی و اکرم سلطانی). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- طباطبایی، محمدحسین. (۱۳۷۴). *ترجمه تفسیر المیزان* (چاپ پنجم، ج. ۱، سیدمحمدباقر موسوی همدانی، ترجمه). قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- عزیزی، سعید. (۱۳۹۰). بررسی ارتباط بین مالیات‌های اسلامی و مالیات جدید. در *مجموعه مقالات سومین همایش مالیات اسلامی همگرایی مالیات‌های اسلامی و مالیات‌های موجود و جدید*. قم: انتشارات دانشگاه مفید.
- علی‌آبادی، عبدالحسین. (۱۳۸۵). *حقوق جنایی* (چاپ سوم، ج. ۲). تهران: انتشارات فردوسی.
- کبیری، سهیل و شفیعی خورشیدی، علی‌اصغر. (۱۴۰۰). *اخلال در نظام اقتصادی کشور* (چاپ دوم). تهران: انتشارات مجد.
- لازرز، کریستین. (۱۳۹۶). *درآمدی بر سیاست جنایی* (چاپ ششم، علی حسین نجفی ابرندآبادی، ترجمه). تهران: نشر میزان.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۸۱). *اسلام و نیازهای زمان* (چاپ سیزدهم، ج. ۲). تهران: انتشارات صدرا.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۹۳). *بیست گفتار* (چاپ چهل و دوم). تهران: انتشارات صدرا.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۸۰). *نظری به نظام اقتصادی اسلام* (چاپ دهم). تهران: انتشارات صدرا.
- ابن بابویه، محمدبن علی. (۱۴۱۳ق). *من لایحضره الفقیه* (ج. ۲). قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- ابوعامر، محمدزکی. (۱۹۹۶م). *قانون العقوبات القسم العام*. اسکندریه: دارالجامعه الجدیدة للنشر.
- صدر، محمدباقر. (۱۴۱۷ق). *اقتصادنا*. قم: مکتب الاعلام اسلامی مرکز النشر.
- سبزواری، سیدعبدالاعلی. (۱۴۱۳ق). *مذهب الاحکام فی بیان الحلال و الحرام*. قم: مؤسسه المنار.
- طباطبایی یزدی، محمدکاظم. (۱۴۱۹ق). *العروة الوثقی فیما تعم البلوی (المحشی)* (ج. ۲). قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- طوسی، محمدبن حسن. (۱۴۰۷ق). *تهذیب الاحکام* (چاپ چهارم، ج. ۴). تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- طوسی، محمدبن حسن. (۱۳۸۷ق). *المبسوط فی فقه الامامیه* (چاپ سوم، ج. ۲). تهران: المکتبه.
- علامه حلی، حسن بن یوسف. (۱۴۱۳ق). *مختلف الشیعه فی الاحکام الشریعه* (چاپ دوم، ج. ۲). قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- القرشی، یحیی ابن آدم. (۱۹۸۷م). *کتاب الخراج*. بیروت: دارالشروق.
- کلینی، محمدبن یعقوب. (۱۴۰۷ق). *الکافی* (چاپ چهارم، ج. ۳). تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- کلینی، محمدبن یعقوب. (۱۴۰۷ق). *الکافی* (چاپ چهارم، ج. ۴). تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- محدث نوری، میرزا حسین. (۱۴۰۸ق). *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل* (ج. ۱۷). لبنان: مؤسسه آل البيت (ع).
- مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی. (۱۴۰۳ق). *بحار الانوار* (چاپ دوم، ج. ۷۵). بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۴۲۴ق). *کتاب النکاح* (ج. ۱). قم: انتشارات مدرسه امام علی ابن طالب (ع).

- اکبری، نعمت‌الله و دیگران. (۱۳۹۶). بررسی و تحلیل اثر سیاست‌های مالیاتی بر رشد شهرنشینی در اقتصاد ایران. *مجله اقتصاد شهری*، دوره ۲، (۱).
- امین خاکی، علی‌رضا. (۱۳۹۱). آسیب‌شناسی تحقق درآمدهای مالیاتی با رویکردی بر جرم فرار مالیاتی. *فصلنامه علمی ترویجی کارگاه*، دوره ۲، (۲۱).
- بهفر، حمزه و شیخ‌الاسلامی، عباس. (۱۳۹۷). آثار تعدد و تکرار جرم در جرایم مالیاتی. *فصلنامه جستارهای حقوق عمومی*، سال دوم، (۴).
- حاجی ده‌آبادی، محمدعلی. (۱۳۹۹). از بحران کرونا تا بحران سیاست جنایی. *حقوق اسلامی*، سال هفدهم، (۶۴).
- دانایی‌فرد، حسن. (۱۳۹۱). ردای خدمت یا خدعت قدرت؟ چالش‌های فراروی فرایند سیاست‌گذاری ملی. *ماهنامه سوره اندیشه*، (۶۰ و ۶۱).
- شمشیری، تورج. (۱۳۹۹). بررسی علل و عوامل ارتکاب جرم در نظام مالیاتی و جلوگیری از آن در رویکرد نظام کیفری ایران. *مجله پژوهش و مطالعات علوم اسلامی*، سال دوم، (۱۴).
- غمامی، محمدمهدی و محبی‌کیا، حمیدرضا. (۱۴۰۰). عدالت و مالیات بر کالاهای لوکس؛ مطالعه موردی خانه‌های خالی و خودروهای لوکس. *دوفصلنامه علمی حقوق بشر و شهروندی*، شماره پیاپی ۱۱، سال ششم، (۱).
- مخلصی، عباس. (۱۳۷۴). وجوه شرعی و مالیات. *مجله فقه*، (۳).
- منصورآبادی، عباس و ریاحی، جواد. (۱۳۹۱). مفهوم‌شناسی مبانی در پژوهش‌های حقوقی. *مجله پژوهش‌های حقوقی*، (۲۲).
- نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین. (۱۳۹۱). *تقریرات درس مباحثی در علوم جنایی (جزوه درسی، ویراست هفتم، به‌کوشش شهرام ابراهیمی)*.
- مقدس، محمدباقر. (۱۳۹۰). *عوامل‌گرایی کیفری و جلوه‌های آن در سیاست کیفری ایران*. (رساله دکتری). تهران، دانشگاه تربیت مدرس.

References

- Ardabīlī, Muḥammad ‘Alī. (1397 Sh. / 2018 AD). *Kulliyāt Huquq-i Jazā* [General Principles of Criminal Law]. Tehran: Nashr Mīzān. (in Persian)
- Eshtiryān, Kūmarth. (1381 Sh. / 2002 AD). *Ravish-e Sīyāsāt-gozārī-ye Farhangī* [Cultural Policy-Making Method]. Tehran: Ketāb Āshenā. (in Persian)
- Bābā’ī, Aḥmad ‘Alī. (1382 Sh. / 2003 AD). *Bargozideh-ye Tafsīr-e Namūneh* [Selected Commentary of Namūneh], vol. 5 (13th ed.). Tehran: Dār al-Kutub al-Islāmiyyah. (in Persian)
- Panāhī, Muḥammad Qāsim and Tahmāsbī Baldājī, Muḥammad. (1389 Sh. / 2010 AD). *Rahnāmā-ye Kārbordī-‘Amaliyātī-ye Mālīyāt bar Arzesh Afzūdeh va Takālīf Qānūnī-ye Mūdīyān* [Practical Guide for Value Added Tax and Legal Obligations of Taxpayers], vol. 1. [n.p.]: Sāzmān-e Umūr-e Mālīyāt-e Keshvar. (in Persian)
- Ḥakīmī, Muḥammad. (1380 Sh. / 2001 AD). *Imām ‘Alī (‘Alayh al-Salām): ‘Adl wa Ta‘ādol*, vol. 1 [Imam Ali: Justice and Balance]. Qom: Intishārāt Dalīl-e Mā. (in Persian)
- Delmās Mārtī, Mary. (1395 Sh. / 2016 AD). *Nizām-hā-ye Bozorg Sīyāsāt-e Jinā’ī* [Large Systems of Criminal Policy]. Translated by ‘Alī-Ḥusayn Najafī Abrandābādī. Tehran: Nashr Mīzān. (in Persian)
- Dihkudā, ‘Alī Akbar. (1390 Sh. / 2011 AD). *Lughatnāmah: Farhang-e Motavasset Dihkudā* (2nd ed., vol. 2). Edited by Sayyid Ja’far Shahīdī, assisted by Gholāmrezā Sutudeh, Īraj Mehrakī, and Akram Solṭānī. Tehran: Intishārāt Dāneshgāh-e Tehran. (in Persian)

- Ṭabāṭabā'ī, Muḥammad Ḥusayn. (1374 Sh. / 1995 AD). *Tarjomeh-ye Tafsīr al-Mīzān* (5th ed., vol. 1). Translated by Sayyid Muḥammad Bāqir Mūsawī Hamadānī. Qom: Daftar Intishārāt Islāmī. (in Persian)
- 'Azīzī, Sa'īd. (1390 Sh. / 2011 AD). "Barrasī-ye Ertebāt-e Beyn-e Mālīyāt-hā-ye Islāmī va Mālīyāt-hā-ye Jadīd" [Study on the Relationship between Islamic Taxes and New Taxes]. In *Majmū'eh Maqālāt-e Sevomin Hamāyesh-e Mālīyāt-e Islāmī: Hamgerāyī Mālīyāt-hā-ye Islāmī va Mālīyāt-hā-ye Mojūd va Jadīd*. Qom: Intishārāt Dāneshgāh-e Mofīd. (in Persian)
- 'Alīābādī, 'Abd al-Ḥusayn. (1385 Sh. / 2006 AD). *Huqūq-i Jinā'ī* (3rd ed., vol. 2) [Criminal Law]. Tehran: Intishārāt Firdawsī. (in Persian)
- Kabīrī, Sohayl and Shafī'ī Khūrshīdī, 'Alī Aṣghar. (1400 AH / 2021 AD). *Ikhtilāl dar Nizām Eqtesādī-ye Keshvar* (2nd ed.) [Disorder in the Country's Economic System]. Tehran: Intishārāt Majd. (in Persian)
- Lazarezh, Kristīn. (1396 Sh. / 2017 AD). *Daramadī bar Sīyāsāt-e Jinā'ī* (6th ed.). Translated by 'Alī-Ḥusayn Najafī Abrandābādī. Tehran: Nashr Mīzān. (in Persian)
- Moṭahharī, Murtadā. (1381 Sh. / 2002 AD). *Eslām va Niyāzhā-ye Zamān* (13th ed., vol. 2). Tehran: Intishārāt Šadrā. (in Persian)
- Moṭahharī, Murtadā. (1393 Sh. / 2014 AD). *Bīst Gofṭār* (42nd ed.) [Twenty Lectures]. Tehran: Intishārāt Šadrā. (in Persian)
- Moṭahharī, Murtadā. (1380 Sh. / 2001 AD). *Naẓarī be Nizām-e Eqtesādī-ye Eslām* (10th ed.) [A View on the Islamic Economic System]. Tehran: Intishārāt Šadrā. (in Persian)
- Ibn Bābawayh, Muḥammad ibn 'Alī. (1413 AH / 1992 AD). *Man Lā Yaḥḍuruḥu al-Faqīh* (vol. 2). Qom: Daftar Intishārāt Islāmī. (in Persian)
- Abū 'Āmir, Muḥammad Zakī. (1996 AD). *Qānūn al-'Uqūbāt al-Qism al-'Āmm* [The Penal Code, General Section]. Alexandria: Dār al-Jāmi'ah al-Jadīdah li Nashr. (in Arabic)
- Šadr, Muḥammad Bāqir. (1417 AH / 1997 AD). *Iqtīšādānā* [Our Economy]. Qom: Maktab al-I'lām al-Islāmī Markaz al-Nashr. (in Persian)
- Sabzawārī, Sayyid 'Abd al-'Alī. (1413 AH / 1992 AD). *Muhadhdhab al-Aḥkām fī Bayān al-Halāl wa al-Harām* [Refined Rulings in the Explanation of Permissible and Forbidden]. Qom: Mu'assasat al-Manār. (in Persian)
- Ṭabāṭabā'ī Yazdī, Muḥammad Kāzīm. (1419 AH / 1998 AD). *Al-'Urwah al-Wuthqā fīmā Ta'amm al-Balāwī* (Vol. 2). Qom: Daftar Intishārāt Islāmī. (in Persian)
- Ṭūsī, Muḥammad ibn Ḥasan. (1407 AH / 1987 AD). *Tahdhīb al-Aḥkām* (4th ed., vol. 4). Tehran: Dār al-Kutub al-Islāmiyyah. (in Persian)
- Ṭūsī, Muḥammad ibn Ḥasan. (1387 AH / 1967 AD). *Al-Mabsūt fī Fiqh al-Imāmiyyah* (3rd ed., vol. 2). Tehran: Al-Maktabah. (in Persian)
- 'Allāmah Hillī, Ḥasan ibn Yūsuf. (1413 AH / 1992 AD). *Mukhtalīf al-Shī'ah fī Aḥkām al-Sharī'ah* (2nd ed., vol. 2). Qom: Daftar Intishārāt Islāmī. (in Persian)
- Al-Qurashī, Yaḥyā ibn Ādam. (1987 AD). *Kitāb al-Kharāj*. Beirut: Dār al-Shurūq. (in Arabic)
- Kulaynī, Muḥammad ibn Ya'qūb. (1407 AH / 1987 AD). *Al-Kāfī* (4th ed., vol. 3). Tehran: Dār al-Kutub al-Islāmiyyah. (in Persian)
- Kulaynī, Muḥammad ibn Ya'qūb. (1407 AH / 1987 AD). *Al-Kāfī* (4th ed., vol. 4). Tehran: Dār al-Kutub al-Islāmiyyah. (in Persian)
- Muḥaddith Nūrī, Mīrzā Ḥusayn. (1408 AH / 1988 AD). *Mustadrak al-Wasā'il wa Mustanbiḡ al-Masā'il* (vol. 17). Lebanon: Mu'assasat Āl al-Bayt. (in Persian)
- Majlisī, Muḥammad Bāqir ibn Muḥammad Taqī. (1403 AH / 1983 AD). *Biḥār al-Anwār* (2nd ed., vol. 75). Beirut: Dār Ih'yā' al-Turāth al-'Arabī. (in Persian)

- Makārim Shīrāzī, Nāṣir. (1424 AH / 2003 AD). *Kitāb al-Nikāḥ* (vol. 1). Qom: Intishārāt Madraseh Imām ‘Alī ibn Abī Ṭālib. (in Persian)
- Akbarī, Ne‘matollah et al. (1396 Sh. / 2017 AD). “Barrasī va Taḥlīl-e Athar-e Sīyāsāt-hā-ye Mālīyātī bar Ruṣd-e Šahrnashīnī dar Eqtesād-e Irān” [Study and Analysis of the Effects of Tax Policies on Urban Growth in Iran’s Economy]. *Majallat Eqtesād-e Šahrī*, 2(1). (in Persian)
- Amīn Khākī, ‘Alī-Rezā. (1391 Sh. / 2012 AD). “Āsīb-šenāsī-ye Taḥqīq-e Daramād-hā-ye Mālīyātī bā Rovšandāzī bar Jorm-e Farār-e Mālīyātī” [Pathology of Tax Revenue Realization with Emphasis on Tax Evasion Crime]. *Faslnāmah ‘Elmī Tarvījī Kārāgāh*, 2(21). (in Persian)
- Bohfar, Ḥamzeh and Sheikh al-Eslāmī, ‘Abbās. (1397 Sh. / 2018 AD). “Āthār-e Ta‘addud va Takrār-e Jorm dar Jurāym-e Mālīyātī” [Effects of Crime Multiplicity and Recurrence in Tax Crimes]. *Faslnāmah Jostār-hā-ye Huqūq-e ‘Ommūmī*, 2(4). (in Persian)
- Ḥājī Dahābādī, Muḥammad ‘Alī. (1399 Sh. / 2020 AD). “Az Bohrān-e Korunā tā Bohrān-e Sīyāsāt-e Jinā’ī” [From the Corona Crisis to the Criminal Policy Crisis]. *Huqūq-e Islāmī*, 17(64). (in Persian)
- Dānā’ī-fard, Ḥasan. (1391 Sh. / 2012 AD). “Radā-ye Khedmat yā Khod‘at-e Qudrat? Čāleš-hā-ye Firū Rawī Farāyand-e Sīyāsāt-gozārī-ye Mellī” [The Robe of Service or the Deceit of Power? Challenges Facing the National Policy-Making Process]. *Māhnāmah-ye Sūreh Andīsheh*, (60 & 61). (in Persian)
- Šamsīrī, Tūrāj. (1399 Sh. / 2020 AD). “Barrasī-ye ‘Olal va ‘Avāmil-e Irtikāb-e Jorm dar Nizām-e Mālīyātī va Jeloğirī az Ān dar Rovš-e Nizām-e Keyfrī Irān” [Study of Causes and Factors of Crime in the Tax System and Its Prevention in the Iranian Criminal System]. *Majallat-e Pazhūhesh wa Motāle‘āt ‘Olūm-e Islāmī*, 2(14). (in Persian)
- Ghomāmī, Muḥammad Mahdī and Moḥibbī-Kiyā, Ḥamid-Rezā. (1400 AH / 2021 AD). “‘Adālat va Mālīyāt bar Kalāhā-ye Lūkš; Motāle‘eh-ye Mawrūdī-ye Khānihā-ye Khālī va Khodrūhā-ye Lūkš” [Justice and Luxury Tax; A Case Study on Empty Houses and Luxury Vehicles]. *Do Faslnāmah-ye ‘Elmī Huqūq-e Bashar wa Šahrvandī*, Issue 11, 6th Year, (1). (in Persian)
- Mokhlaṣī, ‘Abbās. (1374 Sh. / 1995 AD). “Wujūh Shar‘īyah va Mālīyāt” [Legal Aspects and Tax]. *Majallah-ye Fiqh*, (3). (in Persian)
- Mansūrābādī, ‘Abbās and Riyāhī, Javād. (1391 Sh. / 2012 AD). “Mafhūm-šenāsī-ye Mabānī dar Pazhūhesh-hā-ye Huqūqī” [Conceptualization of Fundamentals in Legal Research]. *Majallah-e Pazhūhesh-hā-ye Huqūqī*, (22). (in Persian)
- Najafī Abrandābādī, ‘Alī-Ḥusayn. (1391 Sh. / 2012 AD). *Taqrīrāt-e Dars-e Mabāhiṯ dar ‘Ulūm-e Jinā’ī* [Lecture Notes on Discussions in Criminal Sciences] (7th edition, edited by Šahrām Ibrāhīmī). (in Persian)
- Moqaddasī, Muḥammad Bāqir. (1390 Sh. / 2011 AD). *‘Awām-garā’ī-ye Keyfrī wa Jalwah-hā-ye Ān dar Sīyāsāt-e Keyfrī Irān* [Populism in Criminal Policy and Its Manifestations in Iran’s Criminal Policy]. PhD diss., Tehrān: Tarbiyat-e Modarres University. (in Persian)
- Hornby, A. S. (1987). *Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English*. Oxford: Oxford University Press.
- Kenedi, J. (2020). “Criminal Policy (Panel Policy) In the Effectiveness of Law Enforcement In Indonesia.” *Multicultural Education*, 6(1).
- Nur Barizah, A. B., & Abdul Rahman, A. R. (2007). “A Comparative Study of Zakah and Modern Taxation.” *JKAU: Islamic Econ.*, 20(1).